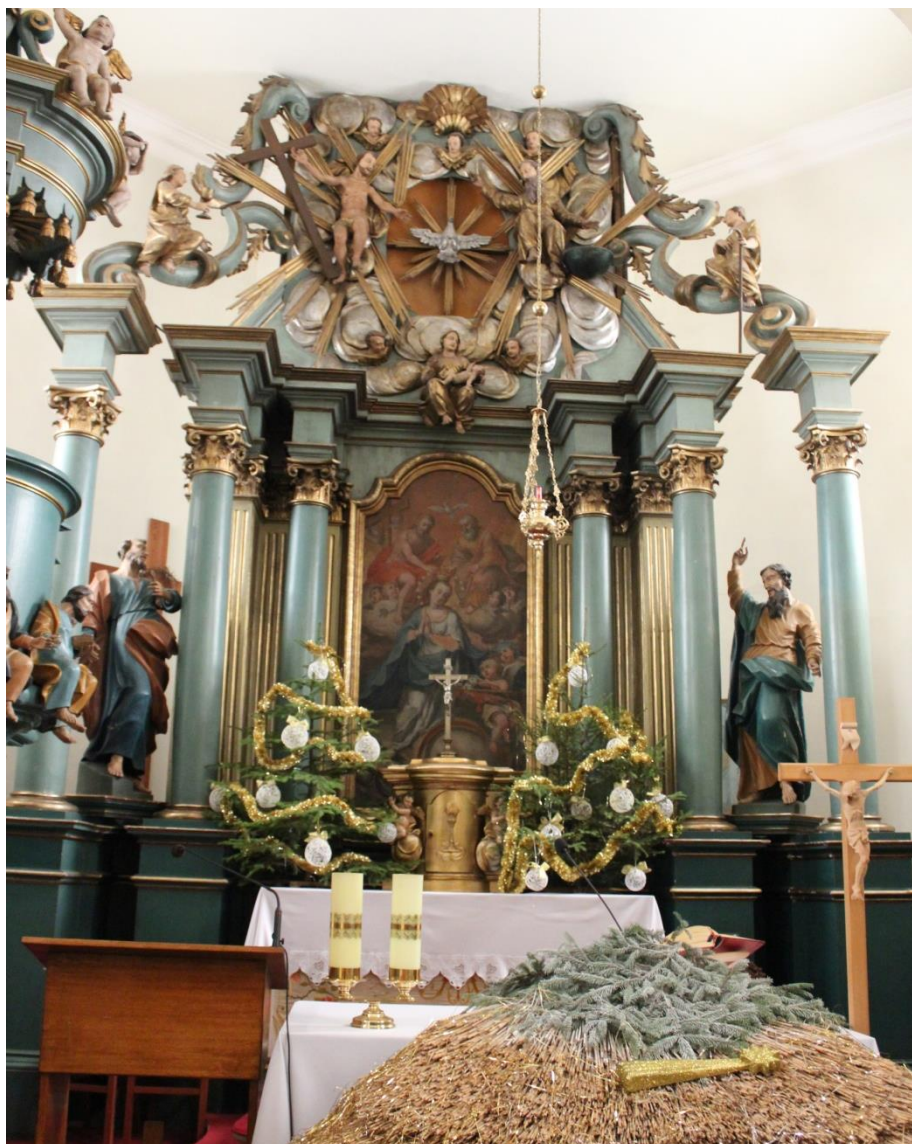


PROGRAM PRAC KONSERWATORSKICH

**Konserwacja ołtarza głównego
w kościele p.w. Św. Wojciecha w Cisowie.**



X. 2021 KIELCE.

1. KARTA TYTUŁOWA

A. Identyfikacja obiektu

Rodzaj: Ołtarz główny z rzeźbami Trójcy Świętej, alegorii Wiary, Nadziei i Miłości oraz św. Piotra i Pawła; a także z obrazem Koronacja Matki Boskiej, tabernakulum

Autor : ołtarz i rzeźby - nieznany, obraz – Mathias Reyhan.

Technika : a) Ołtarz: drewno, polichromia, złocenie

b) Rzeźby, tabernakulum: drewno, polichromia, złocenia, srebrzenia

c) Obraz: farby olejne na podobrazim płóciennym

Rok powstania : Ołtarz, rzeźby, tabernakulum, obraz: późny barok, koń. XVIII w.

Wymiary i kształt: a) Ołtarz: wys. 790 cm x szer. 810 cm x gł. 150 cm

b) rzeźby: „Św. Paweł” wys. ok. 160 cm, „Św. Piotr” wys. ok. 160 cm, Trójca Święta, alegoria Wiary, Nadziei i Miłości

tabernakulum wys. 60 cm, szer. 70 cm, gł. 65 cm

c) obraz Koronacja Matki Boskiej 250 cm x 130 cm

Miejsce przechowywania: Kościół parafialny p.w. Św. Wojciecha w Cisowie.

Numer rejestru zabytku: 174 B z dn. 15.01. 2016 r.

1. HISTORIA OBIEKTU

Historia kościoła

Na wzgórzu, z którego rozciąga się piękny widok na Cisowski Park Krajobrazowy, stoi kościół parafialny p.w. św. Wojciecha. Powstał w 1758 r. z fundacji biskupa krakowskiego Stanisława Załuskiego. Świątynię konsekrował w 1817 r. bp kielecki Wojciech Górski. Kościół jest murowany z kamienia, tynkowany. Posiada dwuprzęsłową nawę i prezbiterium zamknięte wielobocznie. Harmonijnie zaprojektowane wnętrze jest pełne figur świętych, apostołów, scen biblijnych – przed wiekami mogą być swoistą katechezą dla wiernych. W barokowym z elementami klasycyzmu ołtarzu głównym znajduje się obraz Koronacja Matki Bożej. W bocznych ołtarzach po prawej stronie – obraz Ukrzyżowania Pana Jezusa z klęczącą pod krzyżem św. Marią Magdaleną, po lewej ołtarz z obrazem św. Andrzeja.

2. OPIS OŁTARZA

Ołtarz architektoniczny, drewniany, polichromowany, złożony z bogatą dekoracją rzeźbiarską. Mensa w kształcie leżącego prostopadłościanu przystawionego do nastawy na profilowanym podwyższeniu z piaskowca. Na mense niewielkie dwustopniowe postumenty pod świeczniki. Antepedium prostokątne w złożonej, profilowanej ramie, wyłożone ozdobnym materiałem.

Nastawa ołtarza postawiona bezpośrednio na posadzce, jednokondygnacyjna, na wysokim gierowanym cokole zamkniętym pełnym belkowaniem. Po bokach cokołu bramki, na których ustawione są figury św. Piotra i św. Pawła. Przejścia o wykroju prostokąta z górnymi narożami wklęsłymi, ujęte profilowanymi ramami, zamknięte gzymsowaniami, przy brzegach wcięć akantowe esownice.

Pole nastawy ujęte po bokach triadami wysuniętych do przodu kolumn, z których najbliższe niego na tle kanelowanych, zdwojonych pilastrów, zaś środkowa na tle półfilarów, także kanelowanych. Wszystkie podpory o attyckich bazach na plintach i kompozytowych głowicach. Zamknięcie w postaci pełnego belkowania, łamanego odpowiednio do podpór, przerwanego pomiędzy skrajnymi a środkowymi kolumnami, zredukowanego do gzymsu - na szerokości pola, w którym obraz „Koronacja Matki Boskiej” autorstwa Mathiasa Reyhana. Obraz w profilowanej ramie o wykroju zamkniętym rodzajem łuku wklęsło-wypukłego.

Zwieńczenie w postaci kompozycji figuralnej na tle obłoków, ujęte po bokach parami akantowych esownico wolutowych końcach. Na samej górze występuje duży motyw muszli. W zwieńczeniu figury Trójcy Świętej na tle promienistych glorii oraz figury alegorii Wiary, Nadziei i Miłości, a także uskrzydlonych główki.

Tabernakulum. Drewniane, złożone. W kształcie aediculi o frontowej ścianie, na znacznej długości silnie wypukłej wspartej na cokole w postaci bazy z plintą zamkniętą bogato profilowanym gzymsowaniem. Ścianki boczne także z cokołem i gzymsem. W wypukłej partii drzwiczki, o wykroju zamkniętym łukiem nadwieszonym. Na nich relief – kielich na obłoku: w czarze hostia z krzyżykiem powiązanym i inicjałami IHS. Na płaskich fragmentach ścianki frontowej dwa pełnoplastyczne putta, klęczące na obłokach, adorujące przedstawienie na drzwiach.

Obraz „Koronacja Matki Boskiej” autorstwa Mathiasa Reyhana. Przedstawia scenę koronacji Matki Boskiej przez Boga Ojca i Chrystusa na obłokach wśród chórów anielskich z gołębicą Ducha Świętego nad postaciami. Maria namalowana w centrum obrazu, stojąca niemal frontalnie na dużym obłoku, depcząc węża i sierp księżyca. Ukazana w kontrapoście, wsparta lewym kolanem na księżycu bosą prawą stopą depcze węża, z gałązką jabłoni w paszczy. Głowa Marii okolona nimbem z żółtych gwiazdek, nieco opuszczona skierowana w prawą stronę. Ręce uniesione na wysokości piersi i złożone w geście modlitwy. Ubrana w szaty o głębokich fałdach gdzieś silnie giętych: w szaro białą suknię i rozwianą niebieską pelerynę. Korona złota wysadzana czerwonymi kamieniami. Nad Marią po prawej Bóg Ojciec, a po lewej Syn Święty na obłokach – nakładają Marii koronę na głowę. Bóg ubrany w długą żółto-brązową tunikę. Chrystus z odsłoniętym torsem i prawą nogą okryty pomarańczową tkaniną. Po prawej stronie Matki Boskiej dwa putta wyłaniające się zza pleców trzeciego, ukazanego w pozycji siedzącej, trzymającego poduszkę, na której kwiat lilii i berło. U stóp koronujących dwie pary uskrzydlonych głów, trzecia przy krzyżu za plecami Chrystusa. Obraz sygnowany, na sierpie księżyca MATHIAS REYHAN.

STAN ZACHOWANIA I PRZYCZYNY ZNISZCZEŃ.

Ołtarz

Ołtarz jest obecnie w złym stanie zachowania. Przyczyny zniszczeń są złożone. Struktura drewna oraz warstwy malarskie i pozłotnicze ulegały zniszczeniu pod wpływem: zmian wilgotności i temperatury wewnątrz kościoła, działaniu owadów żerujących w drewnie, starzeniu materiałów, uszkodzeniom mechanicznym oraz przemalowań. Całość pokryta warstwą kurzu, brudu i wtórnymi warstwami.

Ołtarz był poddawany renowacjom podczas których nastąpiły znaczne zmiany w wyglądzie estetycznym. Ostatnią warstwą malarską wtórną jest warstwa w kolorze zieleni szmaragdowej.

Struktura drewna (konstrukcja ołtarza, rzeźby) – drewno konstrukcyjne u podstawy w dolnych partiach w złym stanie. Woda podciągana z gruntu oraz wilgotność w kościele kumulowana była w drewnie i następowała degradacja drewna. Od strony odwrocia struktura drewna naruszona przez owadzie szkodniki drewna – widoczne otwory wylotowe i ślady żerowania zauważalne są w ubytkach drewna. Konstrukcję ołtarza pokrywają nawarstwienia kurzu, brudu i pajęczyn. Połączenia stolarskie są poluzowane i nie spełniają właściwie swojego zadania. Od strony lica warstwa przemalowań olejnych nie pozwala na wydostawanie się owadzych szkodników drewna na powierzchnię – brak otworów wylotowych. Warstwa ta w pewien sposób wzmacnia bardzo silnie naruszoną i zdegradowaną strukturę drewna.

Zaprawa oryginalna – barwiona, o odcieniu kremowym, położona cienko. Przez zaprawę przebiega usłojenie i nierówności desek konstrukcyjnych.

Warstwa malarska pierwotna – pokryta przemalowaniami. Zakres występowania i stan zachowania ujawni się po odsłonięciu podczas prac konserwatorskich.

Detale rzeźbiarskie noszą ślady intensywnego żerowania owadzych szkodników drewna, struktura drewna bardzo osłabiona. W wielu elementach widoczne są ubytki do drewna. W dużej mierze zaprawa pod złocenia straciła swoją przyczepność do podłoża. Powierzchnia złoczeń jest przetarta do warstwy pulmentu i zaprawy. Zaprawę pokrywa warstwa cienkich, drobnych spękań. W miejscach mocowań, na gwoździach zaprawa odpadła ukazując skorodowany metal. Złoczenia przemalowane są złotem, który z czasem pociemniał i zmienił kolor.

Karnacje oraz szaty rzeźb i aniołków zabrudzone, pokryte kurzem i pajęczynami. Karnacje są przemalowane zmieniając przy tym oryginalny kolor karnacji. Karnacje aniołów przemalowane, warstwa malarska z zaprawą miejscowo odstaje tworząc daszki. Drewno w fazie rozkładu, kruche i łamliwe. Oryginalne złoczenia i srebrzenia na szatach w figurach na zwieńczeniu zabrudzone, pokryte szlagmetalem.

Obraz „Koronacja Matki Bożej” - Płótno podobrazia zniszczone jedynie lokalnie. Zaprawa pokryta jest regularną siatką spękań. Na krawędziach łusek lokalnie występują niewielkie wykruszenia warstwy malarskiej z gruntem. Łuski mają niewielką tendencję do miseczkowatego odkształcania się. Ubytki warstwy malarskiej z gruntem występują głównie przy krawędziach, na lokalnych niewielkich ubytkach.

Warstwa malarska powtarza uszkodzenia warstw spodnich. Jej powierzchnia jest silnie zabrudzona, lokalnie na krawędziach łusek i w miejscach skrzyżowania nitek płótna występują przemycia. Werniksowane cienko, powierzchnia obrazów porowata, wchłaniająca zabrudzenia.

5. WNIOSKI I ZAŁOŻENIA KONSERWATORSKIE.

Ołtarz główny stanowi wyposażenie kościoła.

Zakłada się przeprowadzenie pełnej konserwacji technicznej i estetycznej. Zakłada się uchronić obiekt przed destruktem i zniszczeniem, wzmocnienie struktury drewna konstrukcyjnego oraz należy zrekonstruować brakujące elementy snycerskie. Zakłada się odtworzenie złoczeń w technice pulmentowej na poler i mat. Zakłada się przeprowadzenie pełnej konserwacji technicznej i estetycznej rzeźb wzmocnienie struktury drewna, uzupełnienie ubytków drewna, zapraw, złoczeń, srebrzeń i warstwy malarskiej.

Proponuje się usunięcie przemalowań i powrót do pierwotnej warstwy kolorystycznej. Decyzja ta powinna zostać podjęta przez komisję konserwatorską po ustaleniu w czasie prac zasięgu występowania oryginalnych warstw.

W trakcie trwania prac i po ich zakończeniu zostanie wykonana pełna dokumentacja konserwatorska.

PROGRAM PRAC KONSERWATORSKICH

Konstrukcja ołtarza, rzeźby: „Św. Paweł”, „Św. Piotr”, Trójca Święta, alegoria Wiary, Nadziei i Miłości, tabernakulum

Ustawienie rusztowania niezbędnego do prac przy konstrukcji ołtarza na miejscu w kościele.

1. Oznakowanie wszystkich elementów ołtarza i wykonanie dokumentacji fotograficznej, demontaż. Przewiezienie rzeźb i elementów snycerskich do pracowni.
2. Wstępne oczyszczenie elementów z luźnych nawarstwień kurzu i brudu.
3. Rozpoznanie zasięgu i stanu zachowania oryginalnej dekoracji w celu podjęcia decyzji o jej ekspozycji.
4. Przeprowadzenie badań mających na celu ustalenie technologii .
5. Rozspojenie wadliwych i obłuzowanych połączeń stolarskich, usunięcie wtórnych gwoździ.

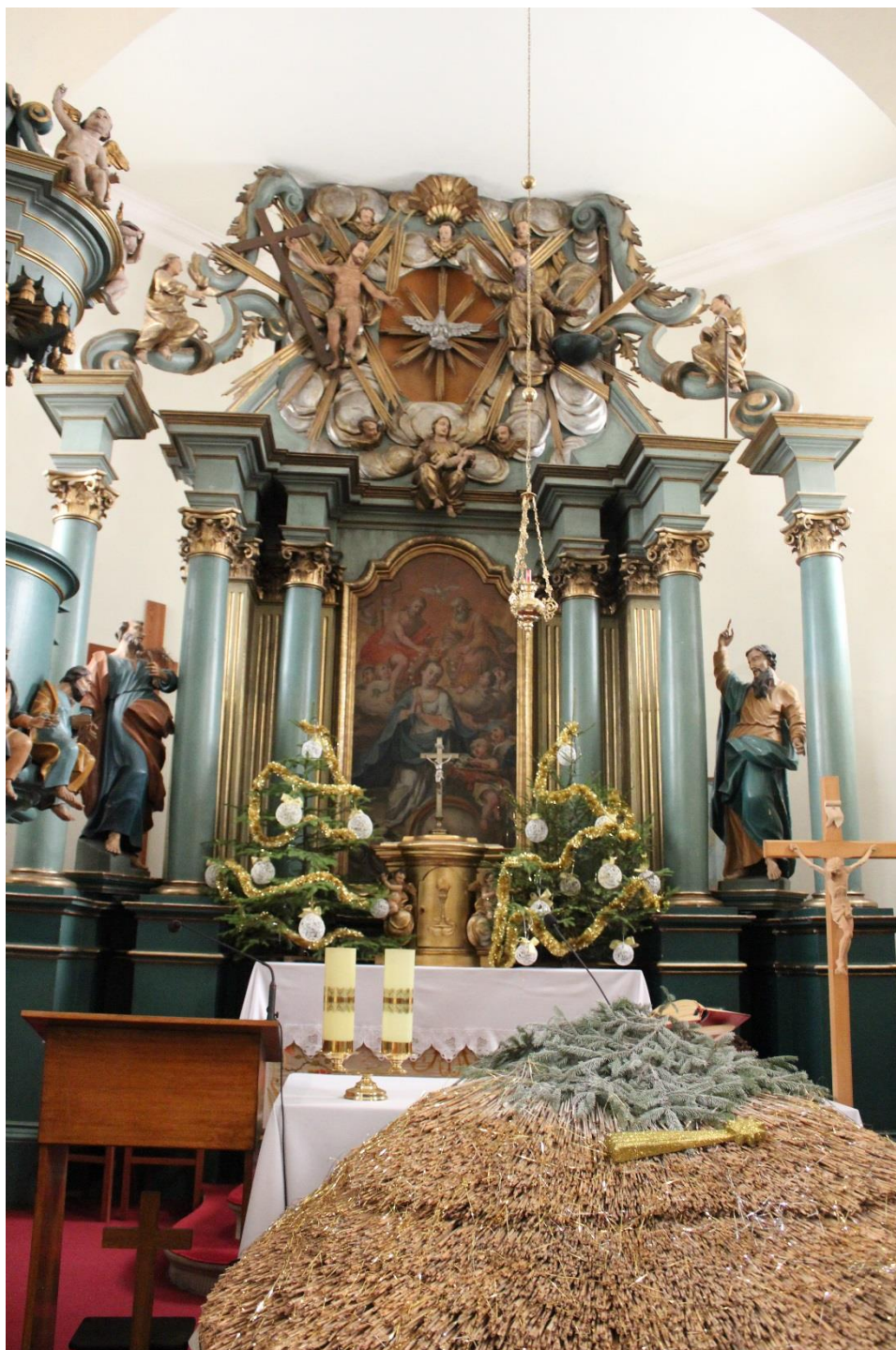
6. Oczyszczenie całej powierzchni elementów struktury, rzeźb i ornamentów z nawarstwień brudu przy zastosowaniu metod mechanicznych i chemicznych odpowiednio dobranych do partii polichromii i złoczeń. Zakłada się przeprowadzenie pełnej konserwacji technicznej i estetycznej.
7. Usunięcie późniejszych nawarstwień, przemaalowań, kitów i przełoczeń szkodliwych technicznie i odmiennych technologicznie metodami dobranymi w wyniku prób.
8. Impregnacja strukturalna drewna metodą długotrwałej kąpieli i wielokrotnego powlekania roztworem żywicy Osolan KL w kompozycji rozpuszczalników: ksylen, toluen i aceton. Jednocześnie wykonany zostanie zabieg dezynsekcji przez dodanie do impregnacji Parachloro-meta-krezolu środka toksycznego, którego obecność spełni również funkcję profilaktycznej ochrony drewna przed czynnikami biologicznymi. Pozostawienie impregnowanych elementów w środowisku zagęszczonych par nie rozpuszczalnika (benzyna ekstrakcyjna) w celu opóźnienia odparowania rozpuszczalników i równomiernego rozłożenia żywicy w całej strukturze drewna.
9. Wykonanie prac stolarskich. Oczyszczenie powierzchni rozspojień i szczelin oraz powtórne sklejenie klejem stolarskim do drewna na bazie polioctanu winylu.
10. Wymiana starych połączeń stolarskich niespełniających swoich funkcji na nowe, kołki drewniane i wkręty nierdzewne.
11. Rekonstrukcja formy rzeźbiarskiej profili, struktury, elementów snycerskich i rzeźb w odpowiednio dobranym gatunku drewna. Mniejsze ubytki wypełnione zostaną kitem trocinowym na bazie żywicy akrylowej.
12. Przyklejenie płócien lnianych na kleju glutynowym w miejscu styku poszczególnych desek i elementów celem wyeliminowania przenoszenia się ruchów drewna na warstwy zaprawy.
13. Uzupełnienie ubytków lub rekonstrukcja warstwy zaprawy kredowo – klejowej, opracowanie powierzchni zaprawy.
14. Położenie warstw pulmentów, użyty zostanie pulment o kolorze dobranym do zachowanych pulmentów lub wykonanie rekonstrukcji.
15. Uzupełnienie lub rekonstrukcja złoczeń złotem karatowym płatkowym. Kolor złota zostanie dobrany do zachowanego.
16. Ewentualne zabezpieczenie złoczeń w dolnych, dostępnych partiach.
17. Uzupełnienie ubytków lub rekonstrukcja wypraw malarskich dekoracji struktury i rzeźb w odpowiednio dobranej technice- wg. decyzji podjętej na komisji konserwatorskiej.
18. Zabezpieczenie polichromii warstwą półmatowego werniksu.
19. Montaż wszystkich elementów w kościele.
20. Wykonanie dokumentacji konserwatorskiej.

Obraz.

Obraz na podobrazu płóciennym: „Koronacja Matki Bożej”.

1. Wyjęcie obrazu z ram.
2. Delikatne oczyszczenie powierzchni malowidła z kurzu i brudu na sucho miękkimi pędzlami.
3. Zdjęcie obrazu z krosien.
4. Oczyszczenie odwrocia obrazu z brudu. Dezynfekcja 0,5% roztworem parachlorometakrezolu w etanolu.
5. Konsolidacja malowidła i zaprawy z płótnem przez wprowadzenie lepiszcza (3% roztworu kleju króliczego) i stabilizacja powierzchni zniekształconego płótna pod wpływem ciepła i wilgoci (zabieg zostanie wykonany na stole niskociśnieniowym).
6. Usunięcie nawarstwień pociemniałych werniksów i ewentualnych przemalowań – metody i środki zostaną dobrane w drodze prób i doświadczeń.
7. Ew. wzmocnienie oryginalnego płótna przez podklejenie nowego nośnika płóciennego (dublaż stykowy na masę syntetyczną Beva 371 przy pomocy stołu niskociśnieniowego) lub wzmocnienie brzegów płótna pasami brzeżnymi.
8. Uzupełnienie ubytków pierwotnej zaprawy odpowiednio dobranym technologicznie kitem.
9. Napięcie obrazu na nowe profilowane krosna z klinami wykonane na wymiar lub pozostawienie oryginalnych (w zależności od stanu zachowania).
10. Wstępne werniksowanie malowidła werniksem retuszarskim.
11. Uzupełnienie ubytków warstwy malarskiej naśladowczo do oryginału farbami Maimeri Restauro.
12. Założenie werniksu końcowego satynowego.
13. Montaż obrazu w ołtarzu.
14. Wykonanie dokumentacji konserwatorskiej.

DOKUMENTACJA FOTOGRAFICZNA



Fot.1. Cisów. Kościół p.w. św. Wojciecha. Ołtarz główny. Stan przed konserwacją. Widoczne przemalowanie konstrukcji oraz złocenia. 2021 r.



Fot.2. Cisów. Kościół p.w. św. Wojciecha. Ołtarz główny. Fragment , zwieńczenie. Stan przed konserwacją. Widoczne przemalowanie konstrukcji oraz złocień. 2021 r.